

DOSYA | RÖPORTAJ

“

Yeni kurgulanan Cumhurbaşkanlığı Sistemi'nde cumhurbaşkanı, yürütme organı haline geliyor ve böylece yapmış olduğu bütün işlemlere karşı yargı yolu açılıyor. Mevcut anayasada cumhurbaşkanının bütün işlemleri yargı denetimine kapalı, yeni düzenlemede ise yargı denetimine açılıyor.

KUVVETLER AYRILIĞI YENİ SİSTEMDE DAHA BELİRGİNLEŞİYOR

RÖPORTAJ :: PROF. DR. YAVUZ ATAR

Hocam neden yeni bir anayasa oluşturmak yerine sınırlı bir değişiklik yapıyor?

Esasen Türkiye'nin yeni bir anayasaya ihtiyacı var, bu aşikâr. 82 Anayasası yerine devlet sistemi ni ve insan haklarını bütünüyle düzenleyecek yeni bir anayasa şart. Bunu yapabileseydik tabii ki daha iyi olurdu. Ancak yapılamadı. Çünkü yeni anayasanın yapılabilmesi için daha geniş bir uzlaşma gerekiyor. Anayasa değişikliğinde referanduma gidilebilmesi için 330, referanduma gitmeden kabulü için Meclis'te en az 367 oy gerekiyor. Parlamento'daki aritmetik de ortada. Dört siyasi parti grubu var. 2012'de bir tecrübe yaşadık. Yine bugünkü dört partinin grubu vardı Meclis'te. Büyük bir uzlaşma

için müzakereler başlatıldı. İki yıl süren bir çalışma oldu. Meclis'te yer alan dört büyük siyasi eğilim, kendi anayasa taslaklarını ortaya koydular fakat oradan yeni anayasa uzlaşması çıkmadı, sadece sınırlı uzlaşmalar sağlanabildi ve o uzlaşma süreci, olumsuz bir şekilde sonuçlandı. Ama bu da bir kazanımdır bizim için, bir tecrübe olmuştur, bütün partilerin görüşleri, ne istedikleri ortaya çıkmıştır hiç değilse. Bu görüşlerin hepsi TBMM'nin sitesinde yayınlanmış vaziyettedir. Yaşadığımız bütün bu süreçlerden sonra 15 Temmuz'da bir darbe girişimine tanık olduk. Artık Türkiye'de darbe olmaz diye düşünürken yaşanan bu durum hem toplumu hem siyaseti sarstı. MHP'nin 15 Temmuz'dan sonraki değişim çağrısı AK Parti tarafın-

DOSYA

dan kabul gördü ve yeni hükümet sistemi ve başka bazı önemli değişiklikler için halk oyuna sunulacak 18 madde, iki partinin uzlaşısıyla kabul edildi.

Bu hükümet sistemi değişikliği son derece olumlu ve yaşamış olduğumuz hükümet krizlerini ve bunalımlarını ortadan kaldıracak bir değişiklik olacak. Şimdi değil ama belki önümüzdeki dönemlerde konjonktürün değişmesi, parlamentoda ortaya çıkacak yeni tablo ve siyasal gelişmeler yeni bir anayasanın yapılmasının da önünü açabilir.

Türkiye için yeni bir anayasanın çok gerekli olduğunu düşünüyorsunuz yani.

Çok gerekli. Çünkü bizim mevcut anayasamız olan 1982 Anayasası, hepimizin bildiği gibi bir darbe anayasası. Anayasanın başlangıcından son hükümlerine kadar darbecilerin zihniyetini yansıtıyor. Ve bu anayasa bütünüyle değişmeden darbenin izlerinin silinmesi mümkün değil. Dolayısıyla da insan haklarının evrensel düzeyde güvence altına alınması, devlet organlarının yeniden tesisi ve işleyişiyle ilgili olarak daha sağlıklı işleyen ve yönetilebilir bir demokrasi için yeni bir anayasanın oluşturulması çok gerekli bence.

Peki, yeni sistem mevcut sistemde yaşanan çıkmazları engellemek adına neler getirecek?

Türkiye’de parlamenter sistem olduğunu var sayıyoruz. Ama bu bir varsayım. Gerçek anlamda bir parlamenter sistem değil şu an Türkiye’nin içinde bulunduğu hükümet sistemi. Baktığımızda, 1982 Anayasasının ilk kurgusunda aslında teorik olarak parlamenter sistemin benimsendiği söylene de klasik parlamenter sistemlerle mukayese ettiğimizde böyle olmadığını görebiliriz. Parlamenter sistemde parlamento halk tarafından seçilir,

hükümet onun içinden çıkar, cumhurbaşkanları da sembolik olarak devletin başı ve yürütmenin başı olarak anayasada yerini alır. Ama 1982 Anayasası’nı hazırlayanlar, 1961 Anayasası’yla başlayan ve cumhurbaşkanlığını bütün siyasi sistemin üzerinde, en üst düzeyde bir vesayet organı olarak kurgulayan anlayışı arttırarak devam ettirdiler, cumhurbaşkanına çok önemli yetkiler verdiler. Buradaki beklenti, 61-80 arasında olduğu gibi 82 Anayasası döneminde de bütün cumhurbaşkanlarının asker kökenli olması ve darbecilerin kurgulamış olduğu vesayet sisteminin aslında en tepe noktası olarak kalmasını sağlamaya yönelikti. Ne var ki 1989’da bir sivil olan Turgut Özal’ın, ardında da sürekli sivillerin cumhurbaşkanı seçilmesi bu kurguyu bozdu. Ama asıl kopma noktası 2007 cumhurbaşkanlığı seçiminde ortaya çıktı. Orada AK Parti parlamentoda bir cumhurbaşkanı seçebilecek çoğunluğa sahip olduğu halde ‘367 kararı’ adı verilen bir hukuk garabetinin ortaya çıkarılması sebebiyle de cumhurbaşkanı seçilemedi. Orada önemli bir adım atıldı siyaset tarafından. Mademki parlamento cumhurbaşkanı seçemiyor, o halde halka seçtirelim denildi. 2007 değişikliğiyle de cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi sistemine geçildi. Zaten 1982 Anayasası’nın getirdiği sistem, adı parlamenter sistem olmakla birlikte bildiğimiz klasik parlamentarizmden ayrılıyordu. Çünkü cumhurbaşkanına önemli yetkiler verilmişti. Yetki verilmeyle kalmamış, bir yandan da onu sorumsuz ve denetimsiz bir hale getirmişti. Klasik parlamenter sistemlerde devlet başkanları sorumsuzdur ama yetkisi yoktur. 1982 Anayasası yetki veriyor ama sorumsuz bir hale getiriyor. Dolayısıyla da böyle bir sistemde yetkili olan bir cumhurbaşkanının yetkilerini kullanmaması beklenemez. Cumhurbaşkanı ne zamana kadar

BUGÜN YAPILMAYA ÇALIŞILAN HÜKÜMET SİSTEMİ DEĞİŞİKLİĞİYLE AMERİKAN BAŞKANLIK MODELİNİN REVİZE EDİLMİŞ HALİ OLAN BİR TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ HAYATA GEÇİRİLMEMEYE ÇALIŞILYOR. ADINA HER NE KADAR CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİ DENİLSE DE ASLINDA GETİRİLMEMEYE ÇALIŞILAN YENİ SİSTEM REVİZE EDİLMİŞ BİR BAŞKANLIK SİSTEMİDİR.

bu yetkisini kullanmayacak. Anayasa yetki vermiş, onu kullanma diyorsunuz. Bu mümkün değil. Bir organa yetki vermişseniz, o onu kullanır. Kullandığında da neden kullanıyorsun diyemezsiniz. Yetkili cumhurbaşkanının bir de halk tarafından seçilmesi kabul edilince hem yetkili hem de halk tarafından seçilen ve meşruiyetini doğrudan halktan alan bir cumhurbaşkanı profili ortaya çıktı. Aslında bununla da sistem artık parlamenter bir sistem olmaktan çıktı. Ama hâlâ Türkiye’de parlamenter sistem olduğu iddia ediliyor, bu yanlış. Tayyip Erdoğan’ın halk tarafından cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Türkiye’de mevcut sistem, fiilen yarı başkanlığa dönüştü aslında. Ama bizim anayasamızdaki “Cumhurbaşkanı partili olamaz” hükmü, başkanlık ve yarı başkanlık sisteminin mantığına terstir. Bugün yapılmaya çalışılan hükümet sistemi değişikliğiyle Amerikan başkanlık modelinin revize edilmiş hali olan bir Türk tipi başkanlık sistemi hayata geçirilmeye çalışılıyor. Adına her ne kadar Cumhurbaşkanı Sistemi denilse de aslında getirilmeye çalışılan yeni sistem revize edilmiş bir başkanlık sistemidir.

1982 Anayasası’nda cumhurbaşkanının yetkilerinin çok fazla olduğunu fakat onu denetleyen mekanizmaların olmadığını söylediniz. Bu yeni yapılan değişikliklerle cumhurbaşkanının yetkilerinin denetlenmesi mekanizmaları nasıl işleyecek? 1982 Anayasası’na göre daha denetlenebilir bir cumhurbaşkanı mı olacak?

Yeni kurgulanan Cumhurbaşkanlığı Sistemi’nde cumhurbaşkanı, yürütme organı haline geliyor ve böylece yapmış olduğu bütün işlemlere karşı yargı yolu açılıyor. Mevcut anayasada cumhurbaşkanının bütün işlemleri yargı denetimine kapalı, yeni düzenlemede ise

YENİ ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİYLE ASKERİ YARGIYA SON VERİLİYOR. KURULABİLECEK DİSİPLİN MAHKEMELERİ DIŞINDA ASKERLERİN GÖREVLİ İŞLEDİKLERİ SUÇLAR YAHUT ASKERİ İDARİ İŞLEMLER BAKIMINDAN TAMAMEN SİVİL MAHKEMELER YETKİLİ OLUYOR. BU, HUKUK DEVLETİ AÇISINDAN GERÇEKTE ÇOK ÖNEMLİ BİR REFORMDUR.

PARLAMENTER SİSTEMLERDE, YASAMA VE YÜRÜTME ARASINDA GERÇEK BİR KUVVETLER AYRILIĞI YOKTUR

Yargı denetimine açılıyor. Böylece yapacağı bütün düzenlemelerin, kararlarının, atamaların hepsi anayasa mahkemesinde, yargıda denetlenebilecek. Bu son derece önemli bir düzenleme. Mevcut sistem hukuk devleti açısından da kabul edilebilir değil. Zaten anayasacılar olarak sürekli bunu eleştiriyorduk. Cumhurbaşkanlığına yetki veriyorsunuz ama yaptığı işlemlerden dolayı denetleyemiyorsunuz. Getirilen sistem cumhurbaşkanının hukuki açıdan denetlenmesine imkân sağlıyor. Öte yandan siyasi sorumluluğu da benimseniyor. Ama bu sorumluluk millete karşı bir sorumluluk oluyor. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçildiği için, halk yaptığı icraatlardan memnun kalmazsa onu ikinci defa seçemeyebilir. Yahut bir daha aday gösterilmeyebilir. Getirilecek yeni düzenlemede; “100 bin seçmenin onayını almak, parti grupları veya yüzde 5’i geçen partilerin gösterebileceği adaylar cumhurbaşkanı seçimlerine katılabilir” şeklinde bir düzenleme var. Dolayısıyla da aday gösterilebilmesi ve halk tarafından yeniden seçilebilmesi demek aslında onun siyasi sorumluluğu anlamına geliyor. Bu halka karşı bir siyasi sorumluluk getiriyor esasen. Parlamenter sistemde yürütme, Meclis’e karşı sorumludur. Oysa başkanlık sisteminde yürütme erki olan başkan doğrudan halka karşı sorumludur, çünkü meşruiyetini doğrudan halktan almaktadır.

Aslında daha demokratik bir düzenlemedir diyebilir miyiz?

O açıdan baktığımızda parlamenter sistem de demokratiktir, başkanlık sistemi de demokratiktir, yarı başkanlık sistemi de. Doğrudan demokrasi açısından baktığımızda başkanlık sisteminde başkan, meşruiyetini doğrudan halktan aldıği için daha güçlü bir meşruiyete sahiptir diyebiliriz.

Cumhurbaşkanlığı Sistemi’nde, Meclis’in cumhurbaşkanının üzerinde ne gibi denetim olanakları var peki?

Bu son derece önemli. Cumhurbaşkanı herhangi bir suç işlediği takdirde, ister göreviyle ilgili olsun ister şahsi bir suç olsun, onun yargılanabilmesi için Meclis soruşturması açılabilir. Böylece anayasa mahkemesinde yargılanması sonucunda eğer seçilmeye engel bir suçtan mahkûm olursa bu durumda da zaten başkanlığı sona eriyor. Dolayısıyla bu da onun cezai açıdan sorumluluğunu ortaya çıkaran bir mekanizma. Bu yeni düzenlemeyle getiriliyor. Mevcut anayasada ise cumhurbaşkanı sadece vatana ihanetten sorumlu tutulabiliyor. Anayasa mahkemesine, yani yüce divana götürülebilmesi için 4’te 3 oy gerekiyor. Vatana ihanet zaten muğlak bir kavram. Getirilen yeni düzenlemede bütün suçlar için yargılama yolu açılıyor.

Yeni sistem sonucunda Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde cumhurbaşkanının çok etkili olduğu ve yargının cumhurbaşkanının hâkimiyetine gireceği konusunda üretilen söylemler gerçeği ne kadar yansıtıyor?

Mevcut anayasa değişikliği paketinde anayasa mahkemesiyle ilgili ciddi bir değişiklik yapılmıyor. Mevcut düzenleme büyük ölçüde korunuyor. Evvela yapılan değişikliğin ne olduğunu ortaya koymamız lazım burada. Biliyorsunuz mevcut Anayasa Mahkemesi’nin 17 üyesi var. Bunların üç tanesi Meclis tarafından seçiliyor, 14 tanesi de Yargıtay, Danıştay, yükseköğretim gibi çeşitli kurumlardan gelen adaylar arasında her bir boş üyelik için gösterilen üç aday arasından cumhurbaşkanı tarafından atanıyor. Meclis de, barolardan ve Sayıştay’dan seçilen üç üyeyi atıyor. Böylece 17 üye ediyor. Şimdi mevcut düzenlemede, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’nden de birer üye seçiliyor. Yeni anayasa değişikliğiyle ise askeri yargıya son veriliyor. Sadece disiplin mahkemeleri kurulabilir onun dışında askerlerin görevle ilgili işledikleri suçlar yahut askeri idari işlemler bakımından tamamen sivil mahkemeler yetkili oluyor. Bu, hukuk devleti açısından gerçekten çok önemli bir reformdur. Bu pakette kamuoyunda çok fazla göz ardı edilen, önemi fark edilmeyen te-

DOSYA

mel meselelerden bir tanesi budur bence. Hükümet sistemi ana temayı oluşturduğu için tartışmalar hep onun üzerinden gidiyor ama bu noktanın önemini kavramak lazım. Bu pakete sırf yargı birliğini sağladığı, askeri yargıyı sonlandırdığı için bile 'evet' demek gerekir.

Cumhurbaşkanının yargıyı hâkimiyeti altına alma meselesine dönecek olursak, bu çokça tartışıldı. Şimdi çok basit bir hesap yaptım. Cumhurbaşkanının 5+5 iki dönem olarak görev yapabilmese söz konusu. Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi ise 12 yıl. Hatta bir kısım üyeler 2010'dan önceki hükme tabi olduğu için 65 yaşına kadar görev yapabilecek. Dolayısıyla da Cumhurbaşkanlığı Sistemi'ne göre, göreve gelecek cumhurbaşkanının önündeki 10 yıl cumhurbaşkanı olduğuna varsayarsak bile değiştirebileceği, atayabileceği Anayasa Mahkemesi üye sayısı çok sınırlı. Onların hesabını tam çıkarmadım ama hadi yarısını yenilediğini varsayalım, kaldı ki onu da hemen göreve geldiğinde yapamıyor. Kimini iki sene kimini beş sene sonra değiştirebilecek. Dolayısıyla nasıl çoğunluğu sağlayacak da hâkimiyetine alacak. Bu fiilen mümkün değil tamamen bir varsayım ve yanlış. Hülâsa cumhurbaşkanının mahkemeyi bütünüyle yapılandırması aritmetik olarak da zamanlama olarak da mümkün değil. Kaldı ki anayasa mahkemesi üyeleri pek çok ülkede siyaset kurumlarınca atanıyor ve böyle bir tartışma da yapılmıyor.

Hocam Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan (HSYK) 'yüksek' ifadesinin kaldırılıyor olması da bazı kesimleri rahatsız ediyor. Bunun aslı nedir?

Bu söylemi anlamak mümkün değil. Bunun çok basit bir sebebi var. Esvela Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun görevi nedir bunu bilmemiz gerekiyor. Hâkimlerle ilgili atama, disiplin, mesleğe kabul gibi işleri

bu kurul yapıyor. Burada onun altında görev yapan başka bir kurul yok ki, Hâkimler Savcılar Kurulu'na 'yüksek kurul' adını verelim. Tek bir kurul var zaten. Mesela Yüksek Seçim Kurulu(YSK) ifadesi doğru bir kullanımdır çünkü ilçelerde ve illerde seçim kurulları vardır, onların kararlarına karşı itiraz YSK'ya yapılır. Burada Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu denmesini gerektiren bir sistem yok. Bir tane kurul var zaten ona yüksek dersek ne olacak? Bu bir tenzil falan değildir. Bizde birtakım kurum ve kurullara yerli yersiz 'yüce, yüksek' vb. sıfatların eklenmesi esasında halk ve siyaset karşısında bunların birer tahakküm aracı gibi algılanmasına yol açabilir. Kurul yine kuruldur aynen görevlerini icra edecektir.

Peki, yeni sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi nasıl işleyecek? Paket bu konuya dair neler sunuyor bizlere?

Kuvvetler ayrılığı meselesini önce teorik olarak ele alalım. Bu Türkiye'de çok çok yanlış anlaşılan bir kavram. Getirilmek istenen Cumhurbaşkanlığı Sistemi kuvvetler ayrılığını tam gerçekleştiriyor gerekçesiyle karşı çıkıp parlamenter sistemi savunmak tamamen bir çelişkidir, argümantasyon hatasıdır. 'Parlamenter sistemde ne var' sorusunu sormak lazım. Parlamento seçiliyor, yürütme organı onun içinden çıkıyor. Hükümet ve yasama çoğunluğu iktidar partisi tarafından kontrol ediliyor. Günümüzde parlamenter sistemler, partiler tarafından kontrol edilir. Hükümet dediğimiz şey aslında Bakanlar Kurulu, Başbakan ve yasamadaki çoğunluktur. Mevcut parlamenter sistemde bu anlamda kuvvetler ayrımı olduğunu söyleyebilmemiz 'de facto (fiili)' olarak ne kadar mümkün? Yani kâğıt üzerinde yasama organı, yürütme organı ayrı ayrı tanzim edilmiş, kanunları Meclis yapar, yürütmeyi denetler, yürütme de icraat yapar şeklinde

YENİ GETİRİLEN DÜZENLEMEDE MEVCUT PARLAMENTER SİSTEME GÖRE PARLAMENTO İLE YÜRÜTME ARASINDAKİ AYRILIK DAHA DA KATI BİR HALE GELMEKTEDİR. ASLINDA KUVVETLER AYRILIĞI YENİ GETİRİLEN SİSTEMDE DAHA FAZLA TEŞİS EDİLMEKTEDİR. PARLAMENTER SİSTEMİ SAVUNURKEN, CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİ KUVVETLER AYRILIĞINI YETERİNCE GÜVENCE ALTINA ALMIYOR DEMEK BİR ÇELİŞKİDİR.

düzenleme var ama siyasi gerçekliğe baktığımızda parti olgusu, parti kontrolü sebebiyle yürütme de, yasama organı da bütünüyle iktidar partisinin denetiminde, kontrolü altındadır. Bütün parlamenter sistemlerde böyledir bu. Anayasa derslerimizde biz bunları birinci sınıf öğrencisine anlatırız ama Türkiye'de siyasiler bile bunu anlamamış durumda. Parlamenter sistemlerde, yasama ve yürütme arasında gerçek bir kuvvetler ayrılığı yoktur. Gerçekte kuvvetler birleşmiştir ve iktidar partisi veya partileri tarafından kontrol edilir. Dolayısıyla da parlamenter sistemlerde kuvvetler ayrılığı sadece yasama, yürütme bloku ile yargı arasındaki bir ayrılıktan ibarettir. Yargı, zaten her sistemde bağımsız olmak zorunda çünkü yasamayla da yürütmeyi de denetleyen yargıdır. Dolayısıyla da parlamenter sistemde, yasama ve yürütme iç içe geçmiş durumdadır. Parlamentonun kabul etmiş olduğu kanunların neredeyse tamamı hükümet tarafından gönderilen, kanun tasarılarından ibaret. Milletvekillerinin vermiş olduğu tekliflerin kanunlaşma oranı yüzde 1'in altındadır. O da ancak hükümetin kabulü ile mümkün olabiliyor. Öbür taraftan Cumhurbaşkanlığı Sistemi'nde yürütme de, parlamento da doğrudan halk tarafından seçiliyor. Dolayısıyla da yürütme artık parlamentoda güvenoyu almak zorunda olmadığı için o zaman partinin illa parlamentoyu da kontrol etmesini gerektirmiyor. Böylece yeni getirilen düzenlemede mevcut parlamenter sisteme göre parlamento ile yürütme arasındaki ayrılık, mevcut parlamenter sisteme göre daha katı bir hale gelmektedir. Aslında kuvvetler ayrılığı yeni getirilen sistemde daha fazla tesis edilmektedir. Başında söylediğim gibi kuvvetler ayrılığı bağlamında parlamenter sistemi Cumhurbaşkanlığı Sistemi'ne karşı savunmak çok ciddi bir argümantasyon hatasıdır.

Üretilen bu korkuların hiçbir gerçekliği yok anladığım kadarıyla.

“Bizdeki kuvvetler ayrılığı sistemi neden ABD’deki kadar katı değil” diye sorulsa bu eleştiri daha anlamlı olabilir. Amerika’da kuvvetlerin sert ayrılığı esası benimsenmiştir. Fakat Amerikan devletinin kuruluş felsefesi çok farklı. Biz, Amerikan siyasal sistemini incelerken oranın bir federalizm olduğunu her zaman aklımızda tutmalıyız. Yani Amerikan başkanlık sisteminde gördüğümüz bazı özellikler federalizmden kaynaklanmaktadır. İki meclisli olması, başkanın atamalarının senato tarafından onaylanması, bunların hepsi federalizmden kaynaklanan, eyaletlerin güç dengesinde söz sahibi olmak istemesinden kaynaklanan düzenlemelerdir. Dolayısıyla da biz Türkiye’de yeni bir sistem inşa ederken üniter devlet içinde bunu yaptığımızı göre, Amerikalıların federalizmden kaynaklanan düzenlemelerini aynen almamız gerekli değildir. Onun dışında daha da önemli sebepler var. Türkiye’de hiç bilinmeyen bir şey bu. Amerikan literatüründe Amerikan başkanlık sisteminin açmazlarıyla ilgili çok ciddi eleştiriler var ve bu eleştiriler pek bilinmiyor Türkiye’de. Nedir bunlar? Amerikan literatüründe anayasa hukukçuları, siyaset bilimciler, birtakım enstitüler çeşitli eleştiriler yöneltiliyor mevcut Amerikan sistemine. “Biz öyle bir sistem kurduk ki yasama, yürütmeyi birbirinden çok katı bir şekilde ayırdık. Çatışma söz konusu olduğunda eli kolu bağlı olarak oturuyoruz. Bu sistemi biraz revize etmemizde fayda var” tarzında görüşler öne sürülüyor. Türkiye’de bu bilinmiyor. Amerika’da sistem eleştiriliyor, revize edilmesi isteniyor çünkü çatışma ortaya çıktığında sistem tıkanıyor. Clinton döneminde, Obama döneminde bütçe kabul edilmediğinde hükümet çalışmadı. Devlet daireleri kapandı. O zaman birtakım yeni yöntemler geliştirerek sistemi daha işler hale

İNSAN HAKLARININ EVRENSEL DÜZEYDE GÜVENCE ALTINA ALINMASI, ONUN DIŞINDA DEVLET ORGANLARIYLA DA BUNLARIN OLUŞUMU VE İŞLEYİŞİYLE İLGİLİ OLARAK DA DAHA SAĞLIKLI ÇALIŞAN, YÖNETİLEBİLİR BİR DEMOKRASİ İÇİN ANAYASANIN DEVLET ORGANLARIYLA İLGİLİ HÜKÜMLERİNİN DE BÜTÜNÜYLE YENİLENMESİ GEREKİYOR.

getirelim, tıkanmaları önleyecek yeni formüller üretilim deniliyor. Örneğin; “Seçimleri eş zamanlı yapalım. Sistem içinde ciddi tıkanmalar yaşandığında ve çözüm üretilmediğinde halkın hakemliğine gidelim. Bu durumda birlikte erken seçime gitmelerinin önünü açalım” deniyor. İki temel formül öneriliyor. Birisi eş zamanlı seçim yapmak, ikincisi de sistemde ciddi tıkanma olursa eli kolu bağlı oturmaktansa halkın hakemliğine yani erken seçime birlikte gitmek.

Tıpkı bizim cumhurbaşkanlığı paketinde yer alan maddede de olduğu gibi.

Evet, aynen öyle. Bakın, Türk tipi başkanlık yani Cumhurbaşkanlığı Sistemi kurgulanırken Amerikan sistemi ve literatürü ciddi şekilde incelenmiştir. Türk tipi başkanlık, Amerikan sisteminin rasyonelleştirilmiş halidir. Amerika’da sisteme yöneltilen eleştiriler incelenmiş, araştırılmıştır ve eşzamanlı seçim kuralı ile tıkanma halinde, birlikte erken seçime gitmeyi öngören iki önemli unsur Türk sisteminin özünü oluşturmuştur. Şimdi bunlar çok eleştiriliyor. Amerika’da eş zamanlı seçim mi var? Amerika’da erken seçim mi var? Yok, ama orada bunun yapılması arzulanıyor. Anayasa değiştirmenin çok zor olması nedeniyle bu Amerika’da sadece bir görüş veya talep olarak kalabilir belki, ama biz bunu yapıyoruz şimdi. Halk tarafından kabul edilirse de başarmış olacağız.

Hocam son olarak şunu sormak istiyorum. Paketin genel bir uzlaşma sağlanamadan oluşturulduğunu ve bu yüzden de eleştirildiğini görüyoruz. Peki, dünya üzerinde herkesin mutabık olduğu bir anayasa değişikliği yahut sistem değişikliği örneği var mı? Böyle bir şey gerçekten mümkün mü?

Çok güzel bir soru. Demokrasilerde temel politik kararlar alınırken, anayasa yapılırken azami uzlaşma arzulanır, bu esastır. Buna

sözleşme yöntemiyle ‘anayasa yapmak’ denir. Güney Afrika’da, Doğu Avrupa ülkelerinde bu hep yapıldı. Toplumun önemli kesimleri bir araya geldiler. Hatta yuvarlak masa toplantıları dediğimiz, herkesin eşit konumda olduğu müzakerelerle anayasalarını yaptılar. Buna sözleşme yöntemi deniyor. İdeal olan budur. Ama bakın Güney Afrika’da ne oldu? Güney Afrika’da bütün kesimler müzakereye davet edildi. Bazı siyasi gruplar katılmayacaklarını söylediler, gelmediler. Buna rağmen bu ülkede anayasa müzakereleri ve anayasa yapım süreci durmadı, yeterli bir uzlaşma sağlandığı için devam edildi ve anayasa yapıldı. Türkiye’de de aynısı oldu. 2012’de bütün siyasi partiler uzlaşmaya davet edildi, uzlaşma çıkmadı. 2016’da MHP’nin çıkışıyla hükümet sistemiyle ilgili sınırlı bir revizyon için uzlaşma çağrısı yapıldı. Biliyorsunuz AK Parti Genel Başkanı ve Başbakanımız da diğer partileri davet etti ama onlar müzakereye katılmadılar. “Bir sistem değişikliğine, hükümet sisteminin konuşulmasına bütünüyle karşıyız, hatta 140 yıllık parlamenter sistem geleneğimiz var bunu niye değiştiriyorsunuz” diyerek müzakereye katılmadılar. Anayasa yapımında yahut değişikliğinde uzlaşma masasına gelenlerle müzakere yapabilirsiniz. Burada da uzlaşmanın oranı nedir sorusu ortaya çıkarıyor. Hiçbir demokraside yüzde 100 anlaşma mümkün değildir. Azami uzlaşmaya gayret edilir ama mümkün olan uzlaşmayla müzakereler yapılır ve sonlandırılır. Parlamentoda uzlaşabilmek için asgari oran 330’dur. AK Parti’yle, MHP bir araya geldi bunu sağladılar. Bu son derece demokratik. Halktaki uzlaşmanın oranı nedir? İdeal olan en yüksek sayıdır. Yüzde 100’e yaklaşmaktır, ama anayasa ne diyor? Yüzde 50’yi aşan ‘Evet’ oyu burada anayasa değişikliği için yeterlidir. Birçok demokraside de anayasalar bu şekilde değiştirilmiştir.

Teşekkür ederiz...